

13. *Сербенська О.А.* Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити. – Львів : «Світ», 1994. – 150 с.; 14. *Сербенська О.А.* Культура усного мовлення : Практикум. – К. : «Центр навчальної літератури», 2004. – 216 с.; 15. *Ставицька Л.О.* Арго, жаргон, сленг. Соціальна диференціація української мови. – К. : «Критика», 2005. – 464 с.; 16. *Ставицька Л.О.* Українсько-російська двомовність. Лінгвосоціокультурні аспекти. – К. : «Пульсари», 2007. – 200 с.; 17. *Ткач Л.О.* Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст. Частина 2 : Джерела і соціокультурні чинники розвитку. – Чернівці : «Книги ХХІ», 2007. – 704 с.; 18. *Шерех Ю.* (Шевельов Ю.В.) Вибрані праці : У 2-х кн. – Книга I : Мовознавство / Упоряд. Л. Масенко. – К. : «КМ Академія», 2008. – 583 с.; 19. *Bracki A.* Surżyk – historia i terażniejszość. – Gdańsk : Wydawnictwo UG, 2009. – 273 s.; 20. *Mędelska J.* Nowe radzieckie realia odzwierciedlone w moskiewskim słowniku rosyjsko-polskim, wydany w latach 30. ubiegłego wieku // Prace Komisji Językoznawczej Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego / pod. red. E. Laskowskiej, I. Benenowskiej i M. Jaracz. – nr. XVIII : „Język – społeczeństwo – wartości”. – Bydgoszcz, 2008. – S. 275-285; 21. *Lipowski J.* Czy istniał język czeskosłowacki? // Bohemistyka. – nr 2. – Poznań, 2005, – S. 81-97; також під адресою: http://www.bohemistyka.pl/artykuly/2005/ART_Lipowski.pdf; 22. *Lipowski J.* Convergence a divergence češtiny a slovenštiny v československém státě. – Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2005. – 200 s.; 23. *Masenko Ł.* Język i społeczeństwo. Wymiar postkolonialny / tłum. i red. nauk. A. Bracki. – Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2008. – 197 s.

Вікторова Л.В. (Київ, Україна)

Зіставний лексико-семантичний аналіз номінативної лексики в румунській, українській та російській мовах

У статті аналізуються лексичні одиниці пов'язані з номінацією особи в румунській, українській та російській мовах. Досліджуються лексико-граматична група іменників, оцінні параметри якої експлікуються досить активно.

Ключові слова: номінативні одиниці в румунській, українській та російській мовах; семантика, вторинна номінація, лексико-семантична група.

В статье анализируются номинативные единицы в румынском, украинском и русском языках. Исследуются лексико-грамматическая группа существительных, оценочные параметры которой эксплицируются достаточно активно.

Ключевые слова: номинативные единицы в румынском, украинском и русском языках; семантика, вторичная номинации, лексико-семантическая группа.

The article the lexical units associated with individual nomination are analysed in the Romanian, Ukrainian and Russian languages. Investigate lexical-grammatical noun group, estimates the parameters of which are used quite actively.

Key words: nominative units in the Romanian, Ukrainian and Russian languages; designation, semantics, secondary nomination, lexical-semantic group.

Метою статті є порівняти лексичні одиниці, пов'язані з номінацією особи за позитивними чи негативними якостями в румунській, українській та російській мовах. *Предметом* дослідження є румунські, українські та російські номінативні одиниці, *об'єктом* – оцінні назви та експериментальна семантизація номінативної лексики в румунській, українській та російській мовах в межах лексико-семантичної групи.

Однією з особливостей нашого часу є постійна взаємодія універсальності, подібності мов – з одного боку, та унікальності, самобутності життя кожного народу, кожної національної мови – з другого боку. Дослідження мовної семантики на міжмовному рівні не тільки дають можливість глибше зазирнути в глибини національно-мовних картин світу, побачити їх своєрідність, але й виділити спільні вектори сучасного розвитку лексичних систем споріднених, віддалено споріднених та неспоріднених мов. При зіставленні румунської, української та російської мов, природним є врахування контактів та взаємодії елементів мовних структур.

Одиниці, пов'язані з номінацією особи за позитивними чи негативними якостями – частина семантичного поля “людина” – більшою мірою, ніж інші розряди конкретних імен, передають країнознавчі конотації, оскільки саме вони оформляють суб'єктивне бачення світу через фіксацію етичних чи естетичних норм конкретного мовного колективу. Таким чином, найбільш цікавими для порівняльного дослідження такого плану є такі лексичні одиниці, оцінні параметри яких експлікуються досить активно. Тому, дослідження та співставлення оцінної лексики в межах лексико-семантичної групи “той, хто любить жінок” в румунській, українській та російських мовах є **актуальним**.

Зіставне дослідження семантики вивчали, наприклад такі вчені: Д.Х. Баранник, М.П. Фабіан, Дж. Сантаян, В.М. Манакін, О.Ф. Мочар, М.П. Кочерган, Т.В. Сорока. У сучасній лінгвістиці виділяють два найзагальніших напрямки: зіставне дослідження семантики на міжмовному рівні та зіставне дослідження семантичних явищ на рівні однієї мови [1, 4]. Перше здійснюється головним чином у типологічному плані й переважно на рівні загальних категорій семантичної структури, зіставлення яких спрямоване на встановлення спільного та відмінного в основних формах логічного мислення. За методикою проведення зіставне дослідження семантики на міжмовному рівні вважають дослідженням з горизонтальним розташуванням об'єктів, тим часом як зіставний аналіз семантичних явищ на рівні однієї мови є вертикальним. У процесі зіставлення включаються одиниці мовної семантики різних структурних рівнів однієї мовної системи з урахуванням їх ієрархічного зв'язку [11, 55].

Звертаючись до проблеми одиниць відбору, хотілося б зазначити, що найкоректнішим, на нашу думку, є висновок П.М. Денісова, який зазначав: “Слово – основна одиниця відліку, але його смислова структура може бути

розроблена з більшою або меншою глибиною, і фактично треба було б визнати лексико-семантичний варіант (слово в одному з своїх значень) одиницею відліку в навчальній лексикографії” [3, 34]. Отже ми, досліджуючи полісемантичні слова, будемо аналізувати та враховувати окремо кожний лексико-семантичний варіант (ЛСВ) слова, а не слово в цілому.

В ході роботи була виділена ЛСГ оцінних назв “той, хто любить жінок”, яка в українській мові представлена 35 ЛСВ: **бабій (розм.) 1; бабич (розм.); баболіуб (зневажл.); баламут(а) 2; бахур (лайл.) 1; волоцюга (зневажл.) 2; гульвіса (розм.); джигун (розм.); донжуан (ірон.); закоханець (заст., розм., ірон.); залицяльник; зальотник; звабник; звідник (зводник) 2; кавалер 1; казанова, коханець 1,2; коханок (розм.); коханочок (розм.); коханчик (пестл.); ловелас; любас (діал.); перелесник (перен.) 2; перелюбник (заст.); перелюбець (заст); підлабузник; поклонник (розм.) 3; полюбовник (розм.); розбещувач; селадон (заст.); сластолюбець; спокуситель; спокусник 2; фаворит 1.**

В румунській мові дана група має такі ЛСВ: **ademenitor, afemeiat, amant, băbălău, destrăbălat, desfrânat, casanova, cavaler, ceducator, crai, craidon, cuceritor, donjuan, ibovnic, ispititor, muieratic, favorit, fustangiu.**

В російській мові дана група складається з таких ЛСВ: **бабник; вздыхатель; воздыхатель; волокита; донжуан; женолюб; женолюбец; искуситель; кавалер; казанова; кобель; ловелас; лобезник; любовник; обожатель; обольститель; поклонник; развратитель; селадон; сладострастник; сластолюбец; соблазнитель; совратитель; ухажер; фаворит; хахаль.**

Зіставний аналіз номінативних одиниць в румунській, українській та російській мовах, передбачає виконання наступних завдань: 1. збір мовного матеріалу; 2. лексико-семантичний аналіз слів; 3. їх семантичний аналіз; 4. зіставлення оцінних назв “той, хто любить жінок” в румунській, українській та російській мовах; 5. використання методу вільної атрибуції ознак значення [2, 25].

Дослідження лексичних одиниць, пов’язаних з номінацією особи в румунській, українській та російській мовних системах проводимо на основі розробленої комплексної методики аналізу лексичної семантики, яка дала змогу кількісно та якісно охарактеризувати ЛСГ оцінних назв “той, хто любить жінок” у неспоріднених мовах.

Аналіз структурних типів свідчить про кількісну перевагу похідних одиниць. З них суфіксальним способом було створено 51 лексична одиниця. Вихідними основами виступають субстантивні, ад’єктивні та дієслівні основи, найпродуктивнішими з яких є останні. Словотворчих формантів–суфіксів в українській мові нараховується 12: *-юга, -ник, -уч, -тель, -ун, -ець, -ач, -ок, -очок, -чик, -ас, -віс*, а в російській мові – 6: *-(н)ик, -тель, -ит, -ец, -ер, -л*. Спільними для двох мов є 3 форманти: *-(н)ик, -тель, -ец(ь)*: **залицяльник, спокусник, поклонник, спокуситель, закоханець // бабник, любовник, обольститель, женолюбец** (всього 37 лексичних

одиниць). Причому частотність зазначених формантів в межах даної групи відрізняється. Так, формант *-тель*, який за своїм походженням є старослов'янським і допомагає відтворити у слові книжну стилістичну забарвленість, російська мова успадкувала набагато більшою мірою, ніж українська. Цікавим є також той факт, що 3 з 11 питомих російських одиниць є застарілими (**прельститель**, **сожитель**, **воздыхатель**).

Найвні також випадки створення нових слів шляхом поєднання основ (всього 3 композити). Словоскладання після афіксації є найбільш продуктивним способом творення нових слів. Принципова різниця між афіксацією і словоскладанням полягає в тому, що при афіксації лише один компонент має самостійне значення, тоді як складні слова утворюються шляхом об'єднання в одну лексичну одиницю двох чи більше основ самостійних частин мови.

До найпоширеніших композитів належать утворення, оформлені за моделями: "іменник + дієслово" інколи з додаванням суфікса *-ець*: **баболоб** ("баба" + "любити") // **женолюб** та **женолюбец** ("жена" + "любить"). Спостерігаються номінації, які були створені від складних ад'єктивних основ шляхом додавання суфіксів *-ець(ь)* та *-ник* (всього 3): **сластолюбець** // **сладострастник**, **сластолюбец**.

Можна виділити застарілі номінації та діалектизми: **закоханець** (*заст.*, *розм.*, *ірон.*) – той, хто закохався в кого-небудь, залицяльник; **любас** (*діал.*) – коханець; **перелюбник** (*діал.*), **перелюбець** (*діал.*) – той, хто перелюбствує (тобто порушує подружню вірність) // **волокита** (*разг.*, *уст.*) – любитель волочитися за жінчинами, ухаживать без серйозних намерень; **воздыхатель** (*уст.*) – поклонник; **любезник** (*уст.*) – тот, кто постоянно любезничает с женщинами; **прелестник** (*уст.*), **прельститель** (*уст.*) – тот, кто подчиняет своему обаянию; **прелюбодей** (*уст.*) – тот, кто совершил прелюбодеяние; **любовник** 2 (*уст.*) – влюбленный человек.

Група європеїзмів складається з таких одиниць: **бахур** (*лайл.*); **ловелас**; **донжуан** (*ірон.*); **кавалер** 1; **казанова**; **селадон** (*заст.*); **фаворит** // **ловелас**; **донжуан**; **кавалер** (*прост.*); **казанова**; **селадон** (*устар.*, *теперь ірон.*); **фаворит** // **donjuan**, **casanova**, **cavalier**. Основною мовою-реципієнтом, як і варто було очікувати, виступила французька – **кавалер**, **селадон**, **фаворит**. Є запозичення з іспанської (**донжуан**), англійської (**ловелас**), італійської (**казанова**) та древньо-єврейської (**бахур**) мов. Цікавим для нас є той факт, що 8 із 13 одиниць у мовах-реципієнтах позначають власні назви. Це імена історичних осіб або літературних героїв: **донжуан** від ісп. *Don Juane*, **ловелас** від англ. *Lovelace*, **селадон** від фр. *Céladon* та **казанова** від іт. *Casanova*. Процес засвоєння нових слів та перетворення їх із власних назв у загальні є постійним. Це підкреслюється відсутністю у академічних тлумачних словниках, словниках Даля, Грінченка та Ожегова, а також словниках іншомовних слів лексеми **казанова**. Ми

можемо припустити, що процес перетворення із власної у загальну оцінку назву ще не остаточно закінчився і тому дана одиниця не фіксується словниками. Але про функціонування одиниці в мовленні свідчать дані опитування: з 20 опитаних осіб (вік – від 18 до 25; освіта – переважно середня; стать – чоловіча) лише дві особи відмовились семантизувати слово. 11 осіб-реципієнтів зрозуміли дане слово як власну назву, і лише 7 на перший план винесли значення “коханець”, “той, хто любить жінок” [2, 27]. Оцінні значення європеїзмів великою мірою залежать від контексту.

Кавалер позначає “супутника жінки в товаристві, залицяльника”. У французькій мові ця лексема мала значення “вершник”. Отже, ми можемо говорити про трансформацію лексичного значення. **Фаворит** - *коханець знатної особи*. Лексема була запозичена з французької мови, яка в свою чергу запозичила його з латини, де воно мало значення “прихильність, доброзичливість”. У випадку з лексемою **бахур**, яка у мові-реципієнті має значення “молодий хлопець, учитель” відбулася не лише трансформація лексичного значення, а й оцінних конотацій.

Оцінні назви особи, які характеризують людину з позитивного боку, фіксуються порівняно рідше ніж негативнооцінні номінації.

Позитивнооцінні номінації нараховують в українській мові 6 одиниць: 2 одиниці запозичені (**кавалер**, **селядон**), 1 – застаріла (**закоханець**) та такі одиниці, як **залицяльник**, **поклонник (розм)** 3 – *той, хто залицяється до дівчини, жінки*, **коханець** 2 – *коханий, той (та), кого кохають*. Російська мова представлена 8 одиницями: **обожатель (разг., шутл.)**, **поклонник** 3, **ухажер (прост)** 2, **ухаживатель (разг.)**, **угодник**, **вдыхатель (разг., шутл.)** – *мужчина, ухаживающий за женщиной, проявляя при этом свою любовь, симпатию; мужчина, старающийся добиться расположения женщины*; **сладострастник**, **сладостолобец** – *сладострастный человек, отличающийся чувственностью*.

Негативнооцінні номінації розрізняються інтенсивністю вираження негативнооцінної експресії: **волоцюга (зневажл.)**; **джигун (розм.)**; **гульвіса (розм.)** // **кобель (груб., прост.)**; **хахаль (груб., прост.)**; **бабник (разг., презр.)** // **afemeiat, băbălău, destrăbălat, desfrănat**.

Найяскравішими негативнооцінними назвами є ті, що в словниках мають відповідні позначки: **зневажл., груб., прост., презр. Волоцюга (зневажл.)** 2. *Той, хто любить волочитися за ким-небудь*; **баболуб (зневажл.)** – *той, хто дуже упадає за жінками* // **бабник (разг., презр.)** – *любитель ухаживать за женщинами*; **кобель (груб., прост.)** – *о похотливом мужчине*; **хахаль (груб., прост.)** – *ухажер* // **corditor** – *amant, bărbat afemeiat*.

Негативнооцінна ознака меншою мірою виражена в тих словах, які не мають подібних позначок, але яка експлікується за допомогою дефініції. В українській мові дана група складається з таких лексичних одиниць: **бабій**

(розм.) 1, **бабич** (розм.) – той, хто дуже упадає за жінками; **зальотник** – той, хто любить залицятися до жінок, волочитися за ними; **баламут(а)** 2, **джигун** (розм.) – той, хто настирливо домагається взаємності в коханні; **спокусник** 2, **спокуситель**, **перелесник** (перен.) 2 – чоловік, що зваблює дівчат, жінок; **гульвіса** (розм.) – той, хто любить гуляти (в значенні перебувати в близьких любовних стосунках), **джигун**; **звabник**, **звідник** (**зводник**) 2 – той, хто навмисне, з певним наміром викликає почуття кохання до себе; **розбещувач** – той, хто розбещує кого-небудь; **коханець** 1, **коханок** (розм.), **коханочок** (розм.), **коханчик** (пестл.), **полюбовник** (розм.) – чоловік, хто перебуває у позащлюбному зв'язку з жінкою або дівчиною; **підлабузник** – той, хто підлабузнюється до кого-небудь (у значенні підлещуватись, загравати до кого-небудь); **сластолобець** – той, кому властиве сластолобство (тобто схильність до надмірної почуттєвої насолоди; *хтивість*).

В румунській мові дана група складається з таких лексичних одиниць: **afemeiat** (**destrăbălat, desfrănat**) – *care umblă după femei, căruia îi place să facă curte femeilor*; **băbălău** – (*Cel care este stăpânit de slăbiciune pentru femei*).

При зіставленні номінативної лексики в досліджуваних мовах помічаємо, що деякі одиниці та їх еквіваленти однаково відображаються в румунській так російській мовах. Так, в російській мові дана група складається з таких лексичних одиниць: **женолюб**, **женолюбец** – *мужчина, слишком любящий ухаживать за женщинами*; **искуситель** (**книжн.**) – *тот, кто искушает кого-либо, соблазнитель*; **любовник** 1, **полюбовник** (**прост.**) – *мужчина по отношению к женщине, находящейся с ним во внебрачной связи*; **обольститель** 2, **соблазнитель** 2 – *мужчина, добывающийся обладания девушкой*; **развратитель** (**книжн.**) – *тот, кто развратил кого-либо (разврат – половая распущенность, беспутная половая жизнь)*; **совратитель** – *тот, кто совращает кого-либо (совращать – склонять к дурным поступкам)*; **ухажер** (**прост.**) 1 – *мужчина, любящий и умеющий ухаживать за женщинами; волокита*.

Незважаючи на те, що словники достатньо об'єктивно фіксують лексичні значення, у них непослідовно відбиваються оцінні емоційні елементи, або ж ці елементи визначаються інтуїтивно. Щодо позначок на зразок **зневажл.**, **пестл.**, **презр.**, **груб.**, **fat**, **pop.**, **glumet** та деяких інших, переважна більшість учених погоджується з тим, що вони вказують на оцінність, і навіть називає їх емоційними [7, 10]. Стосовно ж позначок **книжн.**, **розм.** думки розділилися: одні вважають їх власне функціональними, стверджуючи, що вони вказують на сферу вживання мовних одиниць, інші припускають, що подібні ремарки можуть мати експресивний характер і вказувати на додаткову інформацію [4]. Ми

схиляємось до такої думки, що всі назви особи зі словниковими позначками типу *зневяжл., розм., лайл., ірон., пестл.* є оцінно маркованими, хоча розуміємо, що вони відрізняються ступенем і характером вияву оцінності та емоційності.

Таким чином, зіставлення параметрично однакового матеріалу сприяє глибшому визначенню специфіки кожної мови. При трактуванні досліджуваної групи слів румунські та українські словники тлумачать поверхневі значення лексем. Російські словники ж дають більш широке тлумачення, враховуючи похідні дефініції, а також трактують назву особи послідовно, визначаючи значення похідних слів. Перспективними у подальших дослідженнях слід вважати порівняння нейтрально- та позитивнооцінних номінацій, що в розмовному мовленні можуть набувати негативного або іронічного забарвлення та застарілих позитивнооцінних ЛСВ слів в румунській, українській та російських мовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Баранник Д. Х.* Аспекти зіставного дослідження мовної семантики / Д. Х. Баранник // Матеріали республіканської конференції «Проблеми зіставної семантики». – Київ-Черкаси: ЧДПІ, 1992. – С. 3-4; 2. *Вікторова Л. В.* Експериментальна семантизація номінативної лексики в межах лексико-семантичної групи (на матеріалі сучасної румунської мови) / Л. В. Вікторова, О. О. Коротун // Актуальні проблеми сучасної філології : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції за ред. А. Г. Ніколенка. – Тернопіль: Вид-во НТПУ, 2011. – С. 25 – 28; 3. *Денисов П. Н.* Принципы отбора лексики для учебных словарей / П. Н. Денисов // Вопросы учебной лексикографии. – М., 1968. – С. 74; 4. *Кожина М. М.* Стилистика русского языка / М. М. Кожина. – М., 1983. – С. 34; 5. *Кузнецова Э. В.* Лексикология русского языка / Э. В. Кузнецова. – М., 1982. – С. 28; 6. *Левицкий В. В.* Экспериментальные методы в семасиологии / В. В. Левицкий, И. А. Стернин. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1989. – 193 с.; 7. *Павлова Н. М.* Эмоциональные значения в лексикографическом отражении (на материале английского языка): Автореф. дис... канд. филол. наук. – М., 1977. – С. 12; 8. *Рудяков А. Н.* Опыт системного описания лексико-семантических групп: автореф. дис. ... канд. филол. наук / Рудяков Александр Николаевич. – К., 1983. – 16 с.; 9. *Семчинський С. В.* Вступ до порівняльно-історичного мовознавства (на матеріалі індоєвропейських мов) [Текст] : навч. посібник для магістрантів укр. мови, рос. мови та класичної філології. – К.: ВПЦ "Київський ун-т", 2002. – 174 с.; 10. *Семчинський С. В.* Наслідки українсько-румунських мовних контактів у молдавських говірках румунської мови / С. В. Семчинський // Мовознавство. – 1994. - №1. – С.46–50; 11. *Фабіян М. П.* Принцип цілісної системності в зіставних дослідженнях / М. П. Фабіян // Проблеми романо-германської філології [Зб. наук. праць]. – Ужгород, 1999. – С. 52–55; 12. *Doca G.* Limba română (Gramatică de învățare pentru cursurile de vară), vol. al II lea – Structuri morfosintactice și lexicale, București, Editura Universității, 1993.